

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՒՂԱՆԵՐԻ ՄԱՅՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԱՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳԻՒՄԱՐԱՐԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ

Գրադրութեան ազգայնական և տնտեսական կյանքի
գործընթացի և զարգացման

Bureaux du Journal "HAÏRÉNIÉ"

GALATA, ancien local de la BANQUE IMP. OTTOMANE

10 ՓԵՐՍԻԱ

ԱՂԳԱՅԻՆ

ՕՐԱԳԻՐ

ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ

10 ՓԵՐՍԻԱ

ՄԱՐԱԳՐԱՏՈՒՆ
ՄԱՐԱԳՐԱՐԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ			
Գրքեր	Համար	Պար	Պար
Համարներ	300	75	75
Համարներ	150	40	40
Համարներ	300	100	100
Համարներ	150	50	50
Համարներ	75	25	25
Համարներ	300	25	25

Գրքերի և ծախքի իմացությունների վրայ
(Գրքերի և ծախքի իմացությունների վրայ)
100 ցրտի անգլ 115 ցրտի

قوله اسكى باقى عثمانيد

حیرت نیک

ԱՌԱՏԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ծովական, խոստովանելու մեջ, գրասենյակի մեջ, տուններ, քաղաքական հասարակական մեջ, թղթախաղի սեղանի մեջ չորսը, դուրս կը հանդիպէ 22-ին 35 տարեկան երիտասարդներու, զորս բախտէն ընկճուածները ցոյց կուտան իրաւունք, իր հետաքրքրական առարկայ մը, ըսելով՝ հարգելի շնորհակալութիւններ:

Այս դասակարգին պատմութիւնն երբեք փայլուն էջ մը չէ ունեցած մեր մէջ:
Քառորդ դար մը առաջ, Հռոմէական Հայերու մէջ հարուստի զաւակ տնտեսող մտքն առաջ կը բերէր ընդհանրապէս տեսակ մը երիտասարդ վերին աստիճանի թեթեւութիւն, բերնին մէջ մէկ երկու լեզուներու անձնաչափի խղճալի խառնուրդ մը, ծնողներէն իրեն ինկած ժառանգական բաժինը կատարաբար միասնաբար զբաղուած, երկու աղջիկով իր ծանօթներուն թէ պիտի երթայ ամբի որ մը վերջապէս մուրացկանի մը խառնակին վրայ:

Բերայի հասարակութեան մէջ այնքան յաճախ պատահեցան այսպիսի տխուր անկումներ, որ այսօր այդ տիպարը գոյութիւն չունի գրեթէ: Հռոմէական հայ ընտանիքներն այսօր ոչ ոսկի, ոչ ալ արծաթի երիտասարդութիւն մը ունին: Ընդհանուր նաւաբերութենէն դեռ չընտելուած ծանօթ մէկ երկու ամենահազուադէպ անհատներն, ինչպէս ալ ուրիշներն իրենց կեանքն ու հարստութիւնն, ասոնց միտումը շատ շատ անհատական դժբախտութիւններ պիտի ըլլայ: Այլ ոչ ապէտ մը ամբողջ կաթոլիկ հասարակութեան, որովհետեւ այս վերջինն ալ եւս կոր. սրտնայեղութիւն մը չունի:

Եթէ հայ Հռոմէական մարած օճախներու վրայէն աչաւրիս դարձնենք մերիւններուն վրայ, որոքեք հոն հարգելի շնորհակալութիւն մը չի համար: Երբեք, երբեք արժէքաւոր, աւելի բարձր կանգնուած մը կը նշանակէ:

Կաթոլիկ նախկին երիտասարդութեան և մեր այժմու հարուստի զաւակներուն մէջ կայ տարբերութիւն մը, որ է թէ այս վերջինները ժլատ են, շատ աւելի գիտեն դրամին յարգի ու արժէքը, կամ գիտնալ կը ձեւաչափեն: Չորսը շատ անգամ պիտի գտնէք շուկան, խոնարհութիւն մը, գործի մը հետաւում, և ոչ թէ բերա կամ գիւղերը ամէն օր սիրային վեպ մը հիւսնելու կամ քակելու զբաղած, գիւղերուն ընտանեկան համախառն բուռնութիւնը բաւական մեծ ուսպարէզ մը նկատելով այս կարգի զրօսանքներու համար:

Բայց այս վարմունքն, որ առաւելութիւն մըն է անկողնած, կարող եղած և կամ պիտի ըլլայ ցրուելու այն հին աննպաստ կարծիքն

որ ունինք հարգելի շնորհակալութիւններ:

Դեռ մեզի համար այդ դասակարգին պատմանոյ երիտասարդը կը շարունակէ ըլլալ հոգի մը, որ բաղկացեալ է հին աշխարհին այսինքն իրենց ծնողներուն գծուած աշխարհին պոլիտիկականներէն և արդի ժամանակաց աղտոգութիւններէն, առանց ոչ հինէն և ոչ նորէն ժառանգած ըլլալու ձգտում մը, համարում մը, վարդապետութիւն մը, մին այն բաններէն որք բնաւորութիւններու կուտան մեծութիւն մը, ծանրակշիւ արժէք մը, հեղինակութիւն մը: Դեռ մեր կեանքի շատ զին վրայ գրեթէ չենք հանդիպած 28-30 տարեկան հարուստ զաւակի մը որուն մասին կարող ըլլայինք ըսել՝ ահա արդի ժամանակաց ճշմարիտ մարդ մը:

Մեր հարուստ երիտասարդներուն ծնողներն երկու բան կ'ուզէին. Աստուծոյ հետ հաշտ երթալ, և փարա վատարկիլ: Մինչեւ ցարդ ապրող հիններն ալ այս երկու նպատակէն ի զատ ուրիշ բանի մտածած չունին:

Այս հին խան է, որմէ կը տարբերի իր թողուցած ոսկեզօծ սերունդը, բայց ի՞նչպէս:

Այդ հարուստի զաւակները չունին, — զի չեն կրնար ունենալ, — իրենց հորերուն չափ կրօնասիրութիւն, զգացում մը՝ որուն անկրօն փոխոտիպն անգամ յարգ կ'ընծայէ, վստիկ այդ զգացումը որ աննշխարհական, բացարձակ բարոյն, հոգեկան կեանքին անխառն ծաղիկն էր այդ խաղան կազմուածքներու մէջ, կ'ապրէր ու կը զոյգանքը գրեթէ: Այդ ժողովին բարոյնն էր որ կը մղէր Գաղիէ Աթոքները սիրելի իրենցմէ զատ ուրիշները, բարի ոգովմած, զիմած ըլլալ, դպրոցներ, հիւանդանոցներ, աղքատներ հաստատութիւն:

Այդ ծաղիկն անկրօն երիտասարդաց արտին մէջ ալ կըրնայ ապրիլ, բայց ասոր համար պէտք է որ արդի ժամանակաց խորին իմաստասիրութիւնն հոն թափանցած ըլլայ իմաստասիրութիւն մը՝ որ ցոյց պիտի տար իրենց թէ ո՞րքան կայր բախտով մըն է որ հարուստի զաւակները եղած են, ո՞րքան նոյն իսկ իրենց անձնական երջանկութեանը համար հարկաւոր է որ ըլլան ամէն պարագայի մէջ՝ ուրիշներուն ձեռնուտով, օգնական և համբարալի:

Այս տեսութիւնը մերիւններէն ոչ ոք ունի, և եթէ մտքով իսկ համազուած ըլլան այս ճշմարտութեանց, այնքան ապականեալ է, թող և մեղի է սրտերնին, որ երբեք ըմբռնած ճշմարտութիւններն չպիտի ուզեն իրենց գործնական կեանքին մէջ մտցնել, հպատակելով պայպերէն մեծացած այն աւանդութեան թէ փարայի համար և փարայի առջեւ էն գեղեցիկ զաւա-փարայի պէտք է խղճուած մնալ:

Աւելցուր այս աղտոտ ժառանգութեան վրայ այն գիտութիւնն որ արդի ժամանակներուն մէջ հա-

րուստներն ունին: Եւ ասի ըզբօսանք, զուարճութիւն ընելու անսանձ, այն ատեն կ'ունենաս հայ հարուստներու վարդոց սերունդ մը, շատ աւելի վարժապետութիւն, և աւելի զգայիլ իսկ, վստիկ արտերնին կարծի է ժայռի մը նման, չոր է անապատի մը պէս:

Աշխատելու է անոնց սրտերուն մէջ ծաղիկ մը ապրեցնել:

ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՐՈՐ ՏՐԱՊԻՉՈՆԻ ՄԷՋ

ՏՐԱՊԻՉՈՆ, 6 մարտ

Վերջին տարիներս Տրապիզոնի հայ կիները սկսած են իրենց գործունէութեամբ որով զերբ մը բռնել հասարակութեան մէջ, աւելի՛ նախաձեռնողի հանրային բարիքին քան նորահաս արական սերունդն որ ի դուր կը վատնէ իր ժամանակը:

1888-ին էր որ մէկ քանի գաղափարակից կիներ եւ օրիորդներ ձեռք ձեռքի տուած կը կազմէին Տրապիզոնի Հայունեաց ընկերութիւնը, որուն անդամներուն թիւը հասած է հիմա 420-ի: Պէտք է նկատել որ Տրապիզոնի մէջ ոչ մէկ ընկերութիւն գոն գոյութիւն ունի:

Հայունեաց ընկերութեան նպատակն է. 1. Օգնել քաղաքի երկսեռ ուսումնարանի աղքատ սաներու, մատակարարելով անոնց տարին երկու անգամ (Մեռնողին եւ Զատին) մէկ մէկ ձեռք զգեստ:

2. Օգնել գիւղական ուսումնարաններու աղքատ սաներուն, հոգալով անոնց ուսումնարանական պէտքերը:

3. Բնաւոր ուսումնարաններ աղքատ գիւղերու մէջ:

Ինչպէս կ'երեւայ, ընկերութեան նպատակը շատ ընդարձակ է, ընդարձակ նպատակը կը պահանջէ լայնածաւալ գործունէութիւն, որուն համակուր համար ընկերութիւնը չիսայնք ոչ ջանք եւ ոչ աշխատութիւն, նա սկսեք է իր գործունէութիւնը առաջ տանել կեդր. նախադրութեամբ, նախ սկսեք է իրազարմել իր նպատակը կեդր. այսինքն քաղաքի մէջ, ապա չորսկայ գիւղերու մէջ, եւ յետոյ պիտի երթայ աւելի հեռուն միջին, վերին այլ եւ այլ կողմերը: Ընկերութիւնը կ'իրազարմէ արդէն եւ պիտի շարունակէ իրազարմել 1. եւ 2-րդ նպատակները: յայտնի է որ Յոյր եւ 4-րդ պատկերներն ալ պիտի իրազարմէ ի գիւղեր: Ինչպէս ընկերութիւնը բաժանուող գործերը զատ չունի ուրիշ գրաւական հաստատ աղբիւրներ, կ'ընդունի երբեմն նուէրներ եւ կը պատրաստէ տարին մէկ անգամ վիճակահանութիւն:

Փետրուար ամսու 21-ին, կիրակի օր, ընկերութիւնը տունց օրիորդաց ուսումնարանի սրահին մէջ իր հնգամսայ գործունէութիւնը, Ծատ ուրախալի էր տեսնել այնտեղ փոխներու եւ օրիորդներու խումբը բազմութիւն մը: Բոլորն ալ միեւնոյն քաղաքապետով վառուած: Ընդհանուր ժողովին մէջ կարդացուեցաւ ընկերութեան գործունէութեան տարեկան հաշիւը, կատարուեցան նոր ընտրութիւններ, վճարուեցան քանազան հարցեր: Որքան գոհ պիտի մնաք եւ ուրիշ եթէ ընկերութիւնը հասարակութեան օգնական ծանօթացնէ իր գործունէութեան օգնական ծանօթացնէ հաշիւը: Ընկերութիւնը կը պատրաստէ վիճակահանութիւն այս ամսու 43-ին համար:

ԹՂԻՒՆՅՈՒԹՅՈՒՆԻՔ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ՊԱՐՈՒՄ, 1 մարտ
Թիֆլիսի հայ թատրոնական խումբին անդամներէն գերասան Պետրոսեան Տիկ. Մեղիքեանի, Տիկ. Փառանձեմի եւ Պ. Յարութիւնեանի հետ Պաթում գաղով, երկու ներկայացում տուին, մասնակցութեամբ տեղական թատրոններէն: Ներկայացուցին «Օթէլլո»ն եւ Սրապիոն Հէքիմեանի մէկ թատերախաղը, Պետրոսեան, որ անցեալ տարի Թիֆլիսի մէջ ներկայացնելով «Օթէլլո»ն իրեն ի նպաստ, մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, այս տարի ալ միեւնոյն խաղին մէջ հաւասար օգնութեամբ ծախաբարեցաւ ի Պաթում: Պետրոսեան իր տաղանդաւոր եւ առաջնակարգ դերասան, մեծ համակրութիւն կը վայելէ մեր մէջ, Վերջին ներկայացումին թատրոնը գրեթէ լեցուն էր եւ շատ թանկադին ընծայներ ստացաւ Պետրոսեան:

Հակառակ քանի մը անյաջող պայմաններով, անցեալ տարի Պետրոսեանի ներկայացումներուն հասոյթը աւելի եղած է քան Արամեանի փառաւոր չըլածնաւ: Այս կը նշանակէ որ թատրոնը երթալով մեր մէջ պահանջի կերպարանքը կ'աւելնէ, ու ժողովուրդը սկսած է գնահատել իր տաղանդաւոր արուեստագէտները: Պետրոսեան, Արեւիկան, Արաքսեան, Տէր-Դանիէլեան կարող են պատասխանել պահանջուած ուղղութեան: Եթէ առաջիկայ տարին Պաթում մասնակցէին երկու լաւ դերասանուհիներ, լաւ դերասան մը (սիրահարի դեր կատարող) եւ Թեանց իր կատարողական, այդ խումբը մեծ յաջողութիւն կ'ունենար ապագայի մէջ եւ տառնեալ հազարներ կը շահէր:

Իրաւաստական խմբերու յաջողութիւնը սակայն միմիայն Թիֆլիսի մէջ փրկուած պէտք չէ, Թատրոնական գործին զարգացման Թիֆլիսէն ոչ նուազ նպատար է Պաթում, ուր կրնան երթալ դերասանը Թիֆլիսի թատրոնական եղանակը վերջնական ետք, Կովկասի մէջ կրնայինք թուել ուրիշ քաղաքներ ալ, ուրտեղ շատ սիրով կ'ընդունէին թատրոնի ներկայացուցիչները, առատութեամբ վարձատրելով:

Կը զարմանանք Պաթումներու վրայ, ինչու կը խորշին մենք. ինչու չեն բարեհաճիր գալ մեր կողմերը, Կովկասի մէջ Պաթումի դերասանը միշտ շահած է համբաւ: Դեռ մեր Մեր հասարակութեանը ժլատ չէ ընաւ: Իր տաղանդներով թեան փորձը շատ անգամներ տուած է, անբարարելի է, գոնէ մեզ համար, այս սառնութիւնը:

Ուրիշ խնդիր մըն ալ, Ռուսահայը դերասանի կամ դերասանուհի պէտք ըզգալով, անմիջապէս Պաթում կը դիմեն, կը հետաքրքրին անոնց գործերով, տեղեկութիւններ կը հաւաքեն, կը բանակցեն, կը հրաւիրեն մէկը կամ միւսը, ինչու արդեօք Պաթումը բացարձակ անտարբերութիւն մը կը ցուցնեն մեր դերասաններու նկատմամբ, առանց հետաքրքրուելու: Ինչու անգամ մը, գոնէ փորձի համար, չեն հրաւիրիր մեր նշանաւոր դերասաններէն մէկը, օրինակ Պետրոսեանը կամ Արեւիկան:

Պետրոսեանի խումբին մէջ, որ Պաթում եկած է, նշանաւոր է Տիկին Մեղիքեան: Իր չնորհալի ձեւը եւ վարժած ձայնը կը նպաստեն անոր համբաւին, միայն զօրաղաղաբ տիկինը լաւ հայերէն չգիտեր, վստիկ չէին տարի առաջ կը մասնակցէր Վրաց խմբին: Տիկին Փառանձեմ երկու տարիներէ ի վեր կը ծառայէ հայկական թեմին եւ լաւագոյն դերասաններէն մէկն է:

Տիկին Մեղիքեանի մասնակցած է Թիֆլիսի մէջ երկու շաբաթ առաջ ի պատիւ Պաթումայի Եմիլին տրուած թատերերէն ներկայացումին, Եմիլը բարեհաճելով զնախանք հայ դերասանուհիին տաղանդը, 200 րուպլի եւ խալաթ մըն ու իրեց անոր:

ԱՐԷԼ, ԱՊՐԵՍԵԱՆՑ

ՄԱՐԴՍ ԻՆՏԵՂԵԼ ՀԱՐՈՒՍՏ Կ'ԸՆԴՈՍ

ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սոյն նիւթին վրայ խիստ շահեկան յօդուած մը կը գտնենք անգլիերէն շաբաթաթերթի մը մէջ զոր ի ստորեւ կ'ամփոփենք Հայկական ընթերցողներուն համար: Յօդուածագիրը Լիբըրն անուն ուսանիքի վաճառականի մը Լոնտոնի մասնագէտը այնցեալ ըլլալ յիշել ետքը ստացաւ կը շարունակէ իր յօդուածը:

Կը համարձակուի պնդել թէ աշխարհի պատմութեան մէջ երբեք չէ եղած այսչափ ընդարձակ գործ մը որ այսչափ կարճ ժամանակի մը մէջ այնչափ փոքր ու կարճ սկզբնաւորութենէն մը յառաջ եկած ըլլայ, եթէ Սմայլի «Ինքնօգնութիւն» գրքին մէկ նոր տպագրութիւնն ընելու ըլլար, պէտք էր որ ամբողջ հասարակ մեռնէր Լիբըրնը գործառնութիւնը նկատարարելու համար, եթէ ուզէր որ իր գործը անթերի ըլլայ:

Լիբըրն Սկոտլանդի մըն է որ տասն եւ հինգ տարեկան եղած ատեն Ամերիկա գնաց զիստօրաբար իր ծնողներէն փախուտը հայրթայթելու նպատակով: Կարծիքը տարուան ծանր աշխատութենէն ետքը, երբեմն երբեմն ծերունի ծնողները զրկած ստակին զատ, 400 անգլիական օսկիէն քիչ պակաս դրամ աւելցուց: Այս փոքր դրամագումարը գրպանը վերագործած ի Սկոտլանդ եւ կ'աւելնէր մէջ բացաւ նպատակաւոր փոքրիկ խանութ մը:

Եւ այս ամէն միայն տասն եւ եօթը տարի առաջ էր:

Այն ժամանակուան գործին ընդարձակութիւնը կրնայ հասկցուիլ օտ իրողութենէն թէ Լիբըրն ինքը գիւղերը խառնութիւն մէջ կը քննարար, եւ գործը այնչափ շատ էր որ միայն գիւղերը երբ խառնութիւն փեղկերը գոցուած էին՝ ցուցադրողներուն մէջ ապրանքները շարուած ժամանակ կը գտնէր: Լիբըրնի այս ձեռնարկը արագ յաջողութեամբ պատկուեցաւ շնորհիւ ծանուցման նորանոր դրուածներէն: Ժամանակուան նորանոր դրուածներէն մեծագոյնը ըլլալով արտադրողն ու սպառողը կարելի եղածին չափ մօտ բերել իրարու: Այդ ժամանակներ իր մեծագոյն ձեռնարկն էր 6 անգլ. ոտք երկայնութեամբ եւ 3 ոտք լայնութեամբ մեծածաւալ շաբաթաթերթի մը հրատարակութիւնը: Թերթին միայն մէկ երեւոյց տուած էր եւ կը պարունակէր շաբաթական նորագոյն լուրերը յոյժ ծիծաղաբար եղանակաւ բացատրուած: Լիբըրն այս թերթները իրեն ծանուցման ղեկավարը աստ անց իր փայլեցնէր, որով շատեր հրապարակելով իրեն յաճախորդ կ'ըլլային:

Լիբըրն բոլոր իր շահածը ուրիշ բանի չէր գործածեր բայց եթէ նորանոր ձեռնարկի հիմնելու, այնպէս որ քիչ տարիներու ընթացքին մէջ Սկոտլանդ բոլոր կառուար քաղաքներուն մէջ խառնութեան բացաւ: Այս նորանոր ձեռնարկը ղեկավարը շարունակեց, եւ գործը տառապաւ առ տակաւ տարածուեցաւ Անգլիոյ պետութեան ամէն մասին վրայ, այնպէս որ այս օր բոլոր աշխարհի վրայ չկայ դրամագումար վաճառական մը որ Լիբըրնի չափ յաճախորդ ունենայ առօրեայ առեւտուրի մէջ: Միմիայն Լոնտոնի մէջ ներկայիս աւելի քան վաթսուն միլիոնացի ունի:

Ի տարեւ իրողութիւններ մէջ պիտի բերեմ որք Լիբըրնի գործի սկզբնէն ի վեր անցած տասնեւեօթ տարուան մէջ իր գործառնութեան հրաշալի կերպով ընդարձակելու եւ ծաւալելու պիտի ցուցնեն, եւ ցորչափ կրնամ մակարերել, եթէ Պ. Լիբըրն շարունակէ՝ ապրիլ, յառաջիկայ տասնեւեօթ տարուան չըլնող աւելի հրաշալի զարգացման մը անկաստան պիտի ըլլայ: Այժմ ձեռնարկած է մասնագործներ բանալ ի ծրարան եւ ի Գերման

[illegible]